

Patryk Olszyński

Korzyści, bariery i zmiany związane z procesem odzyskania praw miejskich na przykładzie miejscowości Tylicz

Streszczenie

Celem pracy było zbadanie czy miejscowość Tylicz, która w przeszłości była ośrodkiem miejskim, mogłaby ponownie zostać miastem. W pracy przeanalizowano zmiany, które wynikałyby z tego procesu i jakie możliwości stwarzałyby to dla rozwoju miejscowości. Opracowanie wymagało analizy aktów prawnych powiązanych ze statusem miasta i samorządem gminnym, a także literatury przedmiotu dotyczącej zarówno powyższych zagadnień, jak i miast restytuowanych i zdegradowanych. Następnie konieczne było przeanalizowanie danych i faktów dotyczących obszaru badań i pogłębienie ich o opinię lokalnej społeczności. Wyniki badań pokazują, że postrzeganie miejscowości Tylicz jako miejskiej jest zasadne, natomiast z prawnego punktu widzenia restytucja miejscowości jest na dzień dzisiejszy bardzo utrudniona, co nie znaczy, że nie jest możliwa. Miejscowość mogłaby zdecydowanie skorzystać na odzyskaniu praw miejskich ze względu na możliwość pozyskiwania dodatkowych funduszy, promocję miejscowości, samodzielne gospodarowanie budżetem i stanowienie prawa miejscowego. Należy jednak stwierdzić, iż oczekiwane efekty są bardzo mocno związane z uwarunkowaniami w jakich funkcjonuje miejscowość, w związku z czym nie należy odnosić wyników poniższej pracy do innych ośrodków bez wcześniejszego zapoznania się z ich charakterystyką.

Benefits, barriers and changes related to the process of regaining municipal rights on the example of Tylicz

Abstract

The aim of the study was to investigate whether Tylicz, which was a city in the past, could become a city again. The paper analyzes the changes that would result from this process and shows what opportunities it would create for the development of the town. The study required analysis of the legal acts related to the urban status and the commune self-government, as well as the literature on the subject concerning both the above-mentioned issues and degraded and restituted towns. Next, it was necessary to analyze the data and facts about the research area and opinion of the local community about the process. The results of the research show that the perception of Tylicz as a city is justified, while from the legal point of view, the restitution of the town is currently very difficult, which does not mean that it is not possible. The town could definitely benefit from the recovery of municipal rights due to

the possibility of obtaining additional funds, promoting the town, managing the budget independently and establishing local law. It should be noted, however, that the expected effects are closely related to the conditions in which the locality exist, therefore the results of the following paper should not be related to other villages without first familiarizing themselves with their characteristics.

Słowa kluczowe: prawa miejskie; miasta zdegradowane; miasta restytuowane; Tylicz; status miasta

Key words: municipal rights; degraded towns; restituted towns; Tylicz; urban status

Otrzymano: 02.07.2021

Received: 02.07.2021

Zaakceptowano: 05.09.2021

Accepted: 05.09.2021

Sugerowana cytacja / Suggested citation: Olszyński P. (2021). Korzyści, bariery i zmiany związane z procesem odzyskania praw miejskich na przykładzie miejscowości Tylicz. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 16, 171–188, doi: 10.24917/20845456.16.11

Wprowadzenie

W ciągu ostatnich lat liczba miast na obszarze Polski systematycznie wzrasta, co wynika z nadawania statusu miasta miejscowościom wiejskim, które w zdecydowanej większości posiadały je już wcześniej w swojej historii. Należy więc zastanowić się z jakiego powodu lokalne społeczności ubiegają się o takie wyróżnienie i czy można wykorzystać nadanie statusu miasta jako bodziec rozwojowy miejscowości. Pomimo istniejącej literatury związanej z opisywanym zagadnieniem, najczęściej odnosi się ona wyłącznie do całego zbioru miast zdegradowanych, przez co nie uwzględnia uwarunkowań lokalnych i różnic pomiędzy poszczególnymi ośrodkami. Praca odnosząca się do wybranej miejscowości może zwrócić uwagę na pewne aspekty, które z całą pewnością zostałyby niezauważone przez liczne uogólnienia stosowane podczas analizowania zbioru.

Celem pracy była ocena szans wybranej miejscowości na restytucję praw miejskich oraz wskazanie potencjalnych korzyści, niekorzyści, utrudnień oraz barier mogących wiązać się z tym procesem. W tym celu należało zapoznać się z obowiązującymi wymaganiami stawianymi przed miejscowościami ubiegającymi się o nadanie statusu miasta, a następnie przeanalizować wiele aspektów funkcjonowania miejscowości, po to by określić poziom spełnienia tych wymagań.

Obszarem badań jest miejscowość Tylicz leżąca się w województwie małopolskim, powiecie nowosądeckim, w gminie Krynica-Zdrój. Ze względu na charakterystykę pracy konieczna jest również analiza obszaru całej gminy. Miejscowość spośród innych wsi znajdujących się w regionie wyróżnia zdecydowanie wyższy poziom rozwoju, mimo to nie podjęto nigdy próby restytucji jej praw miejskich ani nie przeprowadzono badań na temat tego, czy byłoby to możliwe.

Metodyka została oparta o inwentaryzację miejscowości, analizę wybranych aktów prawnych i literaturę przedmiotu, spośród której warto wyróżnić zwłaszcza literaturę dotyczącą powstawania miast w Polsce (Krzysztofik, 2007; Augustyn-Lendzion, 2010), obecnego rozumienia „miejskości” (Szymytkie, Krzysztofik, 2011;

Szymańska, 2013), miast restytuowanych i zdegradowanych (Dymitrow, Krzysztofik, 2015, Kwiatek-Sołtys, 2002), nadawania praw miejskich (Szmytkie, 2015), miast zdegradowanych jako potencjalnych nowych miast (Szmytkie, 2015). Warto również wspomnieć o pracy na temat rozwoju nowych miast (Konecka-Szydłowska, 2012), a także prace D. Szymańskiej (2013) i D. Sokołowskiego (2017). Niezbędna była również analiza literatury dotyczącej obszaru badań, zwłaszcza opracowań F. Kiryka (1992) i J. Ciska (2012). Przeprowadzono także wywiady z mieszkańcami wsi i z sołtysiem, a także pozyskano dostępne dane dla lat 2019–2020 z Urzędu Miejskiego w Krynicy-Zdroju, z państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego (PZGiK) i z Banku Danych Lokalnych (BDL). Wykorzystano też dane pochodzące z ankiety przeprowadzonej na potrzeby pracy inżynierskiej (Olszyński, 2021) napisanej pod kierunkiem dr hab., prof. UP Agnieszki Kwiatek-Sołtys.

Prawa miejskie i status miasta

Prawno-administracyjny proces zakładania nowego miasta nazywano w przeszłości lokacją. Była ona realizowana poprzez nadanie nowo powstającej lub istniejącej już wcześniej osadzie praw miejskich (Krzysztofik, 2007). Prawa miejskie były zbiorem zasad, przepisów, przywilejów, które definiowały poszczególne aspekty związane z funkcjonowaniem i rozwojem osady i jej mieszkańców. Różne miasta posiadały różne prawa miejskie, natomiast można wyróżnić np. prawo magdeburskie, lubeckie, chełmińskie i średzkie, które były wykorzystywane przy znacznej liczbie lokacji na terytorium Polski. Celem lokacji było zwiększenie możliwości stabilnego rozwoju osady i regionu, co w przyszłości zapewniało nie tylko korzyści ekonomiczne, ale również pozwalało znacznie poprawić obronność danego terenu (Augustyn-Lendzion, 2010). Przez lata pojęcia miasta i miejskości zostały wielokrotnie przedefiniowane i powstało mnóstwo definicji, próbujących wyjaśnić co dzisiaj postrzegamy jako „miasto”. Zrozumienie złożoności pojęcia „miasto” jest bardzo istotne, natomiast w poniższej pracy analizowana będzie wyłącznie definicja zawarta w polskim prawie oraz wymogi formalne stawiane przed miastami na terytorium Polski. Zawiężenie badań do obszaru Polski nie jest przypadkowe i wynika z faktu, iż w poszczególnych państwach zupełnie inne jednostki osadnicze uznawane są za miasta. Oznacza to, że miejscowość, która spełnia niezbędne warunki do zostania miastem w Polsce, niekoniecznie mogłaby zostać miastem np. w Japonii, Francji, Rumunii czy innym państwie. Kryteria brane pod uwagę w poszczególnych państwach zostały obszernie opisane w literaturze przedmiotu (Szymańska, 2013). Warto wyróżnić m.in. kryterium demograficzne, administracyjne i funkcjonalne. W polskim ustawodawstwie definicja miasta znajduje się w Ustawie z dnia 29 sierpnia 2003 o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1443.) i według niej miasto to „jednostka osadnicza o przewadze zwartej zabudowy i funkcjach nierolniczych posiadającą prawa miejskie bądź status miasta nadany w trybie określonym odrębnymi przepisami”. Dodatkowo, zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713.), status miasta nadawany jest na wniosek zainteresowanej gminy, przez Radę Ministrów. Co więcej, ustawa w bardzo ogólny sposób określa aspekty brane pod uwagę podczas procesu wskazując, że „Nadanie gminie lub miejscowości statusu miasta, ustalenie jego

granic i ich zmiana dokonywane są w sposób uwzględniający infrastrukturę społeczną i techniczną oraz układ urbanistyczny i charakter zabudowy.” Bardziej precyzyjne informacje na temat zawartości wniosku oraz innych wymaganych dokumentów znajdują się w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 9 sierpnia 2001 r. w sprawie trybu postępowania przy składaniu wniosków dotyczących tworzenia, łączenia, dzielenia, znoszenia i ustalania granic gmin, nadawania gminie lub miejscowości statusu miasta, ustalania i zmiany nazw gmin i siedzib ich władz oraz dokumentów wymaganych w tych sprawach (Dz.U. 2001 nr 86 poz. 943 z późn. zm), zgodnie z którym istotne są informacje dotyczące ewentualnych kosztów wprowadzanych zmian, opinii mieszkańców na temat procesu, liczby ludności i struktury zatrudnienia, historii miejscowości, istniejącej infrastruktury, stanu zagospodarowania terenu i istniejącej zabudowy, dziedzictwa kulturowego, a także wiele innych uchwał, opinii oraz map. Zgodnie z powyższym, można zauważyć, iż nie zostały określone dokładne wymagania, które należy spełnić, aby uzyskać status miasta. Mianowicie, nie określono odpowiednich wskaźników i ich minimalnych wartości, w związku z czym, nie można stwierdzić czy np. miejscowość, w której dostęp do sieci kanalizacyjnej ma 75% mieszkańców, ma wystarczająco rozwiniętą infrastrukturę techniczną, żeby zostać uznana za miasto. Dodatkowo, opisywane dokumenty nie określają również czy należy spełnić wszystkie wymagania dotyczące poszczególnych aspektów funkcjonowania miejscowości, czy wystarczy spełnić 51% wszystkich wymagań, albo czy niektóre wymagania należy spełnić bezwzględnie, natomiast pozostałe tylko w pewnym stopniu. Nie można więc jednoznacznie i bez wątpliwości stwierdzić czy miejscowość może uzyskać prawa miejskie, a co najwyżej określić czy istnieje większe lub mniejsze prawdopodobieństwo, iż cały proces zakończy się sukcesem. W związku z powyższym, w niniejszej pracy przeanalizowane zostały kryteria miejskości określone w literaturze przedmiotu (Szmytkie, Krzysztofik, 2011), powstałe w wyniku analizy aktów nadania lub przywrócenia praw miejskich i uzasadnień odmowy nadania bądź przywrócenia praw miejskich na terenie Polski w XXI w. Autorzy pracy zwrócili uwagę, że brane pod uwagę były takie kryteria, jak:

- społeczne (poparcie lokalnej społeczności dla inicjatywy),
- demograficzne (co najmniej 2000 mieszkańców i przynajmniej 2/3 pracujących zatrudnionych poza rolnictwem),
- przestrzenno-urbanistyczne (odpowiednio rozwinięta sieć drogowa, kanalizacyjna, gazowa, energetyczna, wodociągowa, istniejąca oczyszczalnia ścieków, istniejące dokumenty planistyczne przewidujące możliwość rozbudowy miejscowości, przewaga zwartej zabudowy nad rozproszoną, wyodrębnione centrum bez zabudowy zagrodowej, istniejące chodniki, oświetlenie uliczne, kosze na śmieci itp.),
- historyczno-administracyjne (posiadanie w przeszłości praw miejskich, istnienie ponadlokalnych funkcji miastotwórczych).

Według R. Szmytkie (2015), najistotniejszymi cechami branymi pod uwagę po roku 1980 były: liczba ludności, poparcie mieszkańców, posiadanie w przeszłości praw miejskich oraz rozwinięta funkcja administracyjna. Należy jednak zwrócić uwagę, iż liczba mieszkańców w ostatnich latach znacząco traci na znaczeniu, co potwierdzają liczne przypadki nadania praw miejskich miejscowościom mającym zdecydowanie mniej niż 2000 mieszkańców, jak np. Koszyce (786 mieszkańców) i Opatowiec (338 mieszkańców). W roku 2019, 9 na 10 miejscowości, którym nadano prawa miejskie miały poniżej 2000 mieszkańców (BDL, 2020). Nie jest to

natomiast jedyne kryterium, od którego można znaleźć wyjątki, ponieważ prawa miejskie nadawano również miejscowościom, które ich nigdy wcześniej nie posiadały (Mielno, Tychowo) oraz takim, które w momencie nadania nie pełniły funkcji administracyjnych (Krynica Morska, Siechnice). Zważywszy na charakter kryterium przestrzenno-urbanistycznego oraz brak uniwersalnych wskaźników pozwalających zmierzyć poziom „miejskiego charakteru” miejscowości, ocena czy w przeszłości prawa miejskie zostały nadane miejscowościom, które nie spełniły tego kryterium, jest znacznie utrudniona (Olszyński, 2021).

Wśród wszystkich aktów prawnych nie istnieje żaden, w którym w sposób zbiorczy przedstawiono wszystkie korzyści i zmiany spowodowane nadaniem miejscowości praw miejskich, natomiast nie oznacza to, że zmiana statusu miejscowości z wsi na miasto nie niesie za sobą żadnych istotnych zmian. Spośród najbardziej oczywistych korzyści warto wymienić wzrost prestiżu miejscowości i jej atrakcyjności, a także ułatwienie jej promowania (Dawidejt-Drobek, Drobek, 2015). Warto pamiętać, że atrakcyjność i prestiż wynikają zarówno z tego, iż turyści bądź potencjalni mieszkańcy oczekują od miasta więcej niż od wsi (więcej możliwości spędzania czasu wolnego, bardziej rozwinięta infrastruktura, większe zróżnicowanie usług itp.), ale również sam fakt „awansu” miejscowości jest swego rodzaju jednorazowym sygnałem wysłanym przez lokalną społeczność, że miejscowość rozwija się i posiada pewien potencjał, co może zainteresować i przyciągnąć potencjalnych inwestorów. Warto również wspomnieć o dodatkowych możliwościach ubiegania się o fundusze zewnętrzne, które są adresowane do małych miast. Co więcej, należy pamiętać, że fundusze, o których potocznie mówi się, że są adresowane do wsi, tak naprawdę są adresowane głównie do obszarów wiejskich. Zgodnie z definicją zawartą w Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 (Załącznik do uchwały nr 123 Rady Ministrów z dnia 15 października 2019 r.), obszar wiejski to „obszar kraju z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców”. Wynika z tego, że fundusze te nie są przeznaczone wyłącznie dla miejscowości o statusie wsi i zmiana statusu miejscowości z wsi na miasto nie oznacza utraty możliwości ich pozyskiwania. Kolejna zaleta posiadania statusu miasta wynika z Ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz.U. 2017 poz. 1161 z późn. zm). Zgodnie z ustawą, ograniczanie przeznaczania gruntów na cele nierolnicze i nieleśne nie jest stosowane w przypadku gruntów, które położone są w administracyjnych granicach miast. Może to zwiększyć możliwość rozwoju zabudowy i zagospodarowania terenu, co niewątpliwie będzie traktowane jako atut przez potencjalnych mieszkańców i inwestorów (Konecka-Szydłowska, 2015).

Ze względu na fakt, iż miejscowości mogą zarówno uzyskać status miasta, jak również go utracić, konieczne wydaje się wytłumaczenie takich pojęć jak miasta zdegradowane i miasta restytuowane. Miasta zdegradowane to miejscowości, które posiadały w przeszłości status miejski bądź prawa miejskie, natomiast na skutek pewnych wydarzeń historycznych zostały im one odebrane. Obecnie są to wsie, części innych wsi bądź dzielnice miast, jeżeli zostały włączone do innych miejscowości, na skutek czego przestały istnieć jako samodzielne jednostki. Miasta restytuowane natomiast to miejscowości, które odzyskały status miasta, po tym jak w przeszłości został im on odebrany. Innymi słowy, miasta restytuowane to miasta zdegradowane, które ponownie zostały miastami (Dymitrow, Krzysztofik, 2015). Według stanu na rok 2020, w granicach Polski istnieje 261 miast restytuowanych oraz 807 miast

zdegradowanych. Należy zwrócić uwagę na różnice rozkładu restytucji i degradacji na osi czasu. Już w XIII w. można było odnotować powstawanie miast zdegradowanych i aż do czasów współczesnych proces ciągle postępował. Obecnie nie jest to już powszechne zjawisko, a ostatnim przykładem utraty statusu samodzielnego miasta było przyłączenie w 2002 r. miejscowości Wesola do Warszawy. Całkowitym przeciwieństwem, w tym aspekcie, jest proces powstawania miast restytuowanych, które przed XX w. nie były zbyt liczne, natomiast obecnie można zaobserwować dynamiczny wzrost ich liczby (Dymitrow, Krzysztofik, 2015). Miejscowość Tylicz, będąca obszarem badań, jest miastem zdegradowanym, które w swojej przeszłości dwukrotnie posiadało prawa miejskie i dwukrotnie je traciło, ostatni raz w roku 1934 (Cisek, 2012; Dymitrow, Krzysztofik 2015).

Ocena szans miejscowości na restytucję praw miejskich

Jak już wcześniej wspomniano, ze względu na brak precyzyjnych wymagań formalnych dotyczących miejscowości ubiegających się o nadanie statusu miasta, nie można wykazać, iż miejscowość Tylicz bezsprzecznie może lub nie może zostać miastem. W związku z tym, określenie szans miejscowości sprowadza się do analizy jej cech miejskich, w oparciu o kryteria występujące w literaturze przedmiotu: społeczne, demograficzne, przestrzenno-urbanistyczne, historyczno administracyjne.

Zdecydowanie najłatwiej jest wykazać spełnienie kryterium demograficznego, zgodnie z którym liczba mieszkańców miejscowości nie powinna być niższa niż 2000, a liczba ludności zatrudniona w rolnictwie nie może przekraczać 1/3. Według oficjalnych danych z dnia 13.10.2020, pozyskanych z Urzędu Miejskiego w Krynicy-Zdroju, miejscowość Tylicz ma obecnie 1996 mieszkańców. Biorąc pod uwagę niewielką różnicę między tą liczbą a wartością progową, a także dodatni przyrost rzeczywisty w ostatnich latach, można uznać powyższy wymóg za spełniony lub za bardzo bliski spełnienia. Dostępność danych z zakresu struktury zatrudnienia na poziomie miejscowości jest mocno ograniczona, przez co podanie dokładnych wartości jest znacznie utrudnione. Na potrzeby pracy konieczne więc było ich oszacowanie na podstawie charakterystyki zatrudnienia w gminie Krynica-Zdrój. W 2016 r. ogólna liczba pracujących mieszkańców gminy wynosiła 7551, wśród których 2164 pracujących to mieszkańcy wsi, a 5387 to mieszkańcy części miejskiej. Około 10,4% spośród wszystkich pracujących mieszkańców gminy było zatrudnionych w rolnictwie, z czego udział mieszkańców miasta Krynica-Zdrój pracujących w rolnictwie w porównaniu do wszystkich pracujących mieszkańców miasta wynosił 4,8%, a udział mieszkańców części wiejskiej w stosunku do wszystkich pracujących części wiejskiej gminy Krynica-Zdrój wynosił 24,3% (Śleszyński, Wiedermann, 2020). Charakterystyka miejscowości i różnice w poziomie rozwoju pomiędzy Tyliczem a pozostałymi wsiami gminy Krynica-Zdrój i miastem Krynica-Zdrój, pozwalają zakładać, iż udział pracujących w rolnictwie w pracujących ogółem jest wyższy niż w Krynicy (4,8%), a mniejszy niż w części wiejskiej gminy (24,3%). Zgodnie z powyższym założeniem, wymóg można uznać za spełniony, ponieważ wymagana wartość jest z pewnością niższa niż 33% (4,8–24,3%).

Kryterium społeczne można uznać za spełnione, jeżeli większość mieszkańców poprze inicjatywę przywrócenia praw miejskich miejscowości. W tym celu

konieczne jest zorganizowanie konsultacji społecznych. W tej pracy wykorzystano wyniki ankiety, w której udział mogli wziąć jedynie mieszkańcy miejscowości Tylicz. W badaniu wzięło udział 106 ankietowanych w różnym wieku, o różnej płci, z różnym poziomem wykształcenia i z różnym statusem społeczno-zawodowym. Ankietowani odpowiadali m.in. na pytanie „Czy uważa Pan/Pani, że Tylicz powinien odzyskać prawa miejskie i zostać miastem?”. Najwięcej respondentów (48%) uznało, że miejscowość powinna odzyskać prawa miejskie, 29% osób było przeciw, natomiast 23% ankietowanych nie miało zdania w tej sprawie. Na tej podstawie można stwierdzić, że miejscowość nie spełnia wymagań kryterium społecznego, ponieważ mimo, iż największa grupa opowiada się za przywróceniem statusu miasta, nie stanowią oni większości (Olszyński, 2021).

Aby spełnić wymagania kryterium przestrzenno-urbanistycznego, miejscowość musi wyróżniać się cechami funkcjonalno-przestrzennymi o charakterze miejskim, posiadać wyodrębnione centrum, w którym nie występują zabudowania o charakterze zagrodowym, posiadać dobrze rozwiniętą infrastrukturę techniczną oraz uchwalony miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, w którym przewidziano możliwość rozbudowy. Przeważająca część zabudowy miejscowości jest skoncentrowana wokół centrum Tylicza, które stanowi historycznie wykształcony rynek. Prawie 80% wszystkich budynków jest zlokalizowane w odległości nie większej niż 1 km od rynku. Pozostałe zabudowania rozwinęły się przy głównych ciągach komunikacyjnych. Według definicji z Ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz.U. 2017 poz. 1161 z późn. zm), zabudowa zwarta to „zgrupowanie nie mniej niż 5 budynków, z wyjątkiem budynków o funkcji wyłącznie gospodarczej, pomiędzy którymi największa odległość sąsiadujących ze sobą budynków nie przekracza 100 m”. Znając powyższą definicję, przeprowadzono analizę przestrzenną w programie QGIS, z której wynika, iż aż 94% zabudowy miejscowości (z wyłączeniem budynków wyłącznie gospodarczych) to zabudowa zwarta.

Jak już wcześniej wspomniano, miejscowość posiada wyraźnie wyodrębnione centrum. Rynek wyróżnia się zarówno wizualnie, jak i funkcjonalnie. Na samym środku znajduje się dominanta przestrzenna, którą jest Wiejski Dom Kultury, natomiast w północnej jego części znajdują się dwa kościoły, (w tym jeden zabytkowy) będące dominantami wysokościowymi. Spośród innych funkcji warto wymienić liczne sklepy, restaurację, przedszkole, aptekę, pocztę, budynek ochotniczej straży pożarnej, punkt kasowy banku i stosunkowo dużą powierzchnię zieleni urządzonej. Dodatkowo, obszar wyposażony jest również w elementy małej architektury oraz meble miejskie, które pozytywnie wpływają na jego atrakcyjność. W pierwszym pasie zabudowy przy rynku nie są zlokalizowane żadne budynki gospodarstw rolnych. Takowe zabudowania występują natomiast na terenie miejscowości, z czego zdecydowana większość z nich od lat nie pełni swojej pierwotnej funkcji, jednakże ich wygląd nie został zmodyfikowany, przez co mimo wykorzystywania ich np. jako garaże na samochody, część z nich wygląda jak budynki o funkcji rolnej. Warto też odnotować występowanie jednego budynku o wyglądzie i funkcji rolnej bardzo blisko centrum, w drugim pasie zabudowy od rynku, który zdecydowanie nie wpasowuje się w obraz miasta (Olszyński, 2021).

Miejscowość ma stosunkowo gęsto rozwiniętą siatkę ulic, a jej największe zagęszczenie występuje w okolicach rynku oraz na zachód od niego, czyli w miejscach największej koncentracji zabudowy. Najważniejszym ciągiem komunikacyjnym jest

DK75, przebiegająca z południa na północ. Pozostałe istotne drogi to te biegnące do Krynicy-Zdrój (północny-zachód) oraz do Powroźnika (południowy-zachód). Można zauważyć, że obecnie zarówno zabudowa, jak i siatka ulic rozwija się we wschodniej części miejscowości, co jest spowodowane istnieniem tam przestrzeni zdatnej do zabudowy. Prawdopodobnie to właśnie na wschód od DK75 rozwinię się w przyszłości sieć drogowa i zabudowa. Warto również odnotować, iż ulice w miejscowości posiadają nazwy związane głównie z historią Tylicza (ul. Biskupa Tylickiego, ul. Kazimierza Pułaskiego), co również może stanowić pewien atut. Pozytywnie należy ocenić również istniejące oświetlenie uliczne, które jest odpowiednio rozwinięte na terenie prawie całej miejscowości. Jedynym wyjątkiem jest odcinek drogi biegnącej do miejscowości Powroźnik, natomiast nieoświetlona część drogi znajduje się w znacznej odległości poza obszarem zabudowanym. Negatywnie natomiast należy ocenić stan chodników w miejscowości, których niewątpliwie brakuje, nie tylko poza obszarem zabudowanym, ale również w ścisłym centrum. Jest to wada o charakterze estetycznym, ale również ma związek z bezpieczeństwem pieszych i kierowców.

Na podstawie danych pozyskanych z Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Krynicy-Zdroju i Gminnego Programu Rewitalizacji Krynicy-Zdroju na lata 2016–2023, stan rozwoju infrastruktury komunalnej należy ocenić jako bardzo dobry. Sieć gazu średniego ciśnienia zapewnia pełne zgazyfikowanie miejscowości. Co więcej, do sieci kanalizacyjnej ma dostęp 95% mieszkańców, natomiast do sieci wodociągowej 92%. Energia elektryczna przesyłana jest do mieszkańców przy wykorzystaniu linii średniego i niskiego napięcia. Obecnie istniejąca sieć elektroenergetyczna jest odpowiednio rozwinięta i mogłaby zaspokajać potrzeby większej niż obecnie liczby mieszkańców. Kolejnym atutem jest dostęp do oczyszczalni ścieków, zlokalizowanej w miejscowości Powroźnik, do której odprowadza się ścieki z obszaru Tylicza. Należy również zauważyć, że w miejscowości Krynica-Zdrój istnieje punkt selektywnej zbiórki odpadów, z którego mogą korzystać mieszkańcy Tylicza, a oprócz tego odpady są systematycznie odbierane z gospodarstw domowych i lokali usługowych. Negatywnie należy natomiast ocenić brak sieci ciepłowniczej oraz dostępu do ciepłowni na terenie miejscowości. Jest to cecha, która wyróżnia miasta w opracowywanym regionie, ponieważ zarówno Krynica-Zdrój, jak i Muszyna również nie posiadają rozwiniętej sieci ciepłowniczej, co w pewnym sensie może być okolicznością łagodzącą. Miejscowość nie spełnia również wymagań odnoszących się do istnienia dokumentów planistycznych, w których przewidziano dalszy rozwój zabudowy. Zgodnie z danymi ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krynica-Zdrój (Załącznik do uchwały nr IV/35/2019 Rady Miejskiej w Krynicy-Zdroju z dnia 23 stycznia 2019 r.), Tylicz jest pokryty planami miejscowymi zaledwie w 3%. Z całą pewnością powyższych wymagań nie można uznać za spełnione, natomiast analizując pokrycie planami miast restytuowanych w roku ich restytucji (Krynica Morska – 5,1%, Hel – 0,6%, Kowal – 3,4%, Obrzycko – 2,7%)(BDL 2021), należy zakwestionować ich wpływ na ostateczną decyzję. Nie wiadomo również czy fakt, iż w kwestii uchwalania miejscowych planów, miejscowość jest w pełni zależna od władz gminy Krynica-Zdrój, wpłynie jakkolwiek na ocenę spełnienia kryterium.

Biorąc pod uwagę wszystkie składowe kryterium przestrzenno-urbanistycznego, należy stwierdzić, iż miejscowość spełnia ich przeważającą część. Jej atutami jest istnienie centrum wyróżniającego się funkcjonalnie i przestrzennie, znaczna przewaga zwartej zabudowy, bardzo dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna, gęsta

sieć drogowa i niewielki udział zabudowań gospodarczych w obszarze zabudowanym. Wszystkie te cechy sprawiają, że miejscowość niewątpliwie może być postrzegana jako miasto. Istnieją oczywiście obszary, w których wskazane są uzupełnienia, jak np. brak sieci ciepłowniczej i ciepłowni, brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, brak chodników czy konieczność poprawy estetyki dawnych zabudowań gospodarczych, natomiast nie wydaje się by mogły one przekreślić szanse miejscowości, zwłaszcza że część tychże braków można uzupełnić przy pomocy prostych prac remontowych.

Ostatnim rozpatrywanym kryterium jest historyczno-administracyjne. Bierze się w nim pod uwagę to, czy miejscowość, która stara się o zostanie miastem, posiadała już kiedyś prawa miejskie lub status miasta. Pozytywny wpływ na spełnienie wymagań może mieć również posiadanie herbu. Dodatkowo miejscowość musi wyróżniać się ponadlokalnymi funkcjami o charakterze miastotwórczym. Analizowane są między innymi takie funkcje, jak: handlowa, przemysłowa, turystyczna, kulturalno-oświatowa, administracyjna i inne. Historia Tylicza jest bezwątpienia jego wielkim atutem. Miejscowość posiadała w swojej przeszłości prawa miejskie, a dodatkowo była również siedzibą gminy Tylicz i Gromadzkiej Rady Narodowej. Tylicz był kiedyś ważnym ośrodkiem ze względu na położenie przy szlaku handlowym. Można również wspomnieć o tym jak istotną rolę pełniła miejscowość w dawnym kluczu muszyńskim. Wiadomo również, iż miejscowość posiadała w przeszłości dwa herby (Kiryk, 1992; Cisek, 2012). Pierwszy z nich przedstawiał jego patronów, natomiast drugi przedstawia insygnia biskupie i jest wyeksponowany w kilku miejscach na terenie Tylicza, a także wykorzystywany jest przez radę sołectwa np. w celach promocyjnych.

Opisując funkcje miastotwórcze należy zacząć od najprężniej rozwijającej się funkcji turystycznej, ze wskazaniem na turystykę sportów zimowych. W miejscowości istnieją dwa duże ośrodki narciarskie („TYLICZ.ski” i „Master-ski”), które posiadają własne zaplecze gastronomiczne, szkółki i przedszkola narciarskie, wypożyczalnie sprzętów i inne usługi towarzyszące. Wyciągi narciarskie systematycznie się rozwijają, w związku z czym z roku na rok przyciągają coraz więcej turystów (zarówno krajowych, jak i zagranicznych), co bezpośrednio wpływa również na rozwój bazy noclegowej. Tylicz korzysta również na rozpoznawalności gminy Krynica-Zdrój, ponieważ niejednokrotnie osoby zainteresowane pobytem w Krynicy-Zdroju wybierają nocleg w Tyliczu, a także turyści odwiedzające Krynicy decydują się na odwiedzin w Tyliczu i poznanie jego atrakcji i atutów. Turystyka sportów zimowych jest również uzupełniana przez lodowisko oraz istniejące trasy przeznaczone do narciarstwa biegowego. Miejscowość przyciąga turystów również latem, głównie ze względu na swoje walory krajobrazowe, spokój i wody mineralne. Część miejscowości jest objęta granicami Popradzkiego Parku Krajobrazowego, co potwierdza jego walory przyrodnicze. Dodatkowo istnieje duże prawdopodobieństwo, iż miejscowość zostanie objęta strefą uzdrowiskową typu „C”, co pozwoli również rozwinąć funkcję uzdrowiskową. Ciekawym obiektem jest również mofeta, której specyfika wyróżnia ją nawet ponad skalę regionu czy kraju. Spośród innych atrakcji warto wymienić możliwość uprawiania jeździectwa, pole namiotowe, trasy pieszo-rowerowe, basen, kort tenisowy itp. Kolejnym atutem jest również funkcja religijna, związana z istnieniem „Sanktuarium Matki Bożej Tylickiej Opiekunki Rodzin i Uzdrawienia Chorych”, a także takich obiektów zabytkowych, jak Kościół Św. Apostołów Piotra

i Pawła, Cerkiew pw. Św. Kosmy i Damiana, które zostały dodatkowo uzupełnione o tzw. Golgotę czy Dróżki Maryjne. Wyjątkowość opisywanych elementów potwierdza również fakt, iż znajdują się one na „Szlaku Architektury Drewnianej w Małopolsce” i „Szlaku Cerkwi Łemkowskich”.

Tylicz znajduje się również na „Szlaku Konfederatów Barskich”, co jest związane z działalnością konfederacji w tych terenach, o czym można przeczytać na tablicach informacyjnych znajdujących się w różnych miejscach na terenie miejscowości. Funkcja kulturalna rozwija się głównie w budynku Wiejskiego Domu Kultury. Znajduje się w nim biblioteka publiczna, świetlica środowiskowa, Muzeum Dziejów Tylicza, a także odbywają się różnorakie zajęcia artystyczne. Warto wyróżnić zwłaszcza muzeum, powstałe dzięki mieszkańcom, w którego zasobach znajdują się eksponaty związane z historią dawnego miasta (księgi sądowe i miejskie), cechami rzemieślniczymi czy z konfederacją. Kolejnym przykładem aktywności mieszkańców są istniejące stowarzyszenia (Stowarzyszenie Promocji i Rozwoju „Odkryj Tylicz”) odpowiedzialne za organizację np. Festiwalu Kultury Pogranicza, a także regionalne zespoły pieśni i tańca „Pogranicze” i „Małe Pogranicze”, które skupiają członków z terenu całej gminy, a ich rozpoznawalność zdecydowanie wykracza poza region.

W miejscowości działają obecnie dwa przedszkola i szkoła podstawowa, która posiada również oddział zamiejscowy zlokalizowany w Mochnacze Niżnej. Do szkoły, poza dziećmi z Tylicza, uczęszczają również dzieci z takich miejscowości jak Muszynka i Mochnaczka Niżna. Dodatkowo należy wspomnieć o istnieniu w Tyliczu „Górskiego Centrum Badań i Wdrożeń”. Jest to placówka naukowo-badawcza, która zajmuje się badaniami w zakresie środków technicznych używanych w rolnictwie na terenie Karpat.

Mieszkańcy mają dostęp do gabinetu lekarza POZ, gabinetu położnej środowiskowo-rodzinnej i poradni pielęgniarki środowiskowo-rodzinnej zlokalizowanych w Niepublicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Tyliczu. Pozostałe zapotrzebowanie na usługi medyczne pokrywane jest przez szpital i liczne placówki specjalistyczne funkcjonujące na terenie miasta Krynica-Zdrój.

Spośród pozostałych obiektów zasługujących na wyróżnienie, warto wspomnieć o istnieniu w miejscowości placówki Poczty Polskiej, filii Banku BPS, drukarni „JASPOL” i rozpoznawalnej w całej Polsce rozlewni wody mineralnej „Coca Cola – Kropla Beskidu”.

Jedną z największych przeszkód, o ile nie największą, może okazać się brak rozwiniętej funkcji administracyjnej. Istnieją tylko nieliczne przykłady miast restytuowanych, które w momencie przywrócenia praw miejskich nie były siedzibami gminy. Samo istnienie takich wyjątków można oczywiście traktować jako pewien pozytyw, natomiast z całą pewnością należy zaznaczyć jak wiele miejscowości starających się o zostanie miastem zostało odrzuconych właśnie ze względu na niespełnienie tych wymagań. Podobne wnioski sformułował M. Dymitrow (2015), który stwierdził, iż „Dla miejscowości nie stanowiących siedzib gmin, prospekt restytucji staje się ze względów proceduralnych automatycznie odległy, o ile w ogóle możliwy (szczególnie dla „miejskiego” Tylicza w gminie Krynica-Zdrój).” W takim wypadku należy zastanowić się czy skoro brak funkcji administracyjnej ma tak istotne znaczenie w procesie nadawania praw miejskich, to czy istnieje możliwość wykształcenia teźże funkcji. Z prawnego punktu widzenia tak. Jest to oczywiście zdecydowanie

bardziej skomplikowane niż uzupełnienie brakujących chodników w miejscowości lub rozbudowa infrastruktury, ale w teorii możliwe.

Analizując opisywane kryteria, można zauważyć, iż miejscowość Tylicz spełnia znaczną część z nich, ale nie wszystkie (Tab. 1). Historia, układ przestrzenny miejscowości, rozwinięta infrastruktura techniczna, rozwinięte funkcje o charakterze miastotwórczym i liczba ludności to cechy świadczące o „miejskości”. Mimo to, wydaje się, iż na dzień dzisiejszy miejscowość nie mogłaby zostać miastem, co wynika głównie z braku poparcia mieszkańców dla inicjatywy oraz nierozwiniętej funkcji administracyjnej. Nie oznacza to oczywiście, iż szanse na restytucję są równe zeru, natomiast konieczne jest podjęcie mniej lub bardziej skomplikowanych działań w celu ich zwielokrotnienia. Zachęcenie mieszkańców do wzięcia udziału w procesie restytucji miasta, a także przekazanie im odpowiednich informacji na ten temat wydaje się zadaniem stosunkowo prostym i niewymagającym dużych zasobów.

Tab. 1 Ocena spełnienia wymagań związanych z restytucją miejscowości Tylicz

Składowe poszczególnych kryteriów	Poziom spełnienia
Zwarta zabudowa	spełnione
Wyodrębnione centrum	spełnione
Rozwinięta sieć wodociągowa	spełnione
Rozwinięta sieć kanalizacyjna	spełnione
Rozwinięta sieć energetyczna	spełnione
Prowadzenie selektywnej zbiórki odpadów	spełnione
Dostęp do oczyszczalni ścieków	spełnione
Gęsta siatka ulic	spełnione
Rozbudowane oświetlenie uliczne	spełnione
Brak zabudowy zagrodowej w obrębie centrum	częściowo spełnione
Rozwinięta sieć ciepłownicza	niespełnione
Dostęp do ciepłowni	niespełnione
Dostępność chodników	niespełnione
Pokrycie miejscowymi planami	niespełnione
Posiadanie w przeszłości praw miejskich	spełnione
Posiadanie herbu	spełnione
Rozwinięte funkcje o charakterze miastotwórczym	spełnione
Rozwinięta funkcja administracyjna	niespełnione
Odpowiednia struktura zatrudnienia	spełnione
Odpowiednia liczba mieszkańców	spełnione
Poparcie mieszkańców	niespełnione

Źródło: P. Olszyński (2021)

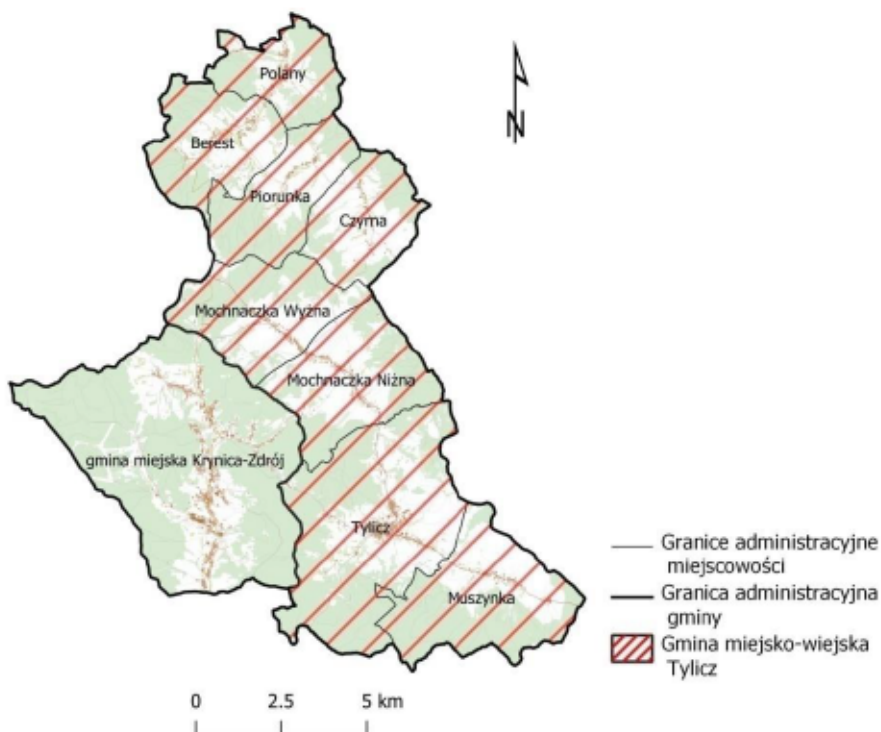
Wpływ procesu na strukturę gminy Krynica-Zdrój

Skutkiem nadania praw miejskich są nie tylko zmiany „wewnątrz” miejscowości, ale także te związane ze strukturą administracyjną kraju. Jeśli miasto restytuowane przed swoją restytucją było siedzibą gminy wiejskiej to ewentualne zmiany byłyby nieznaczne. Miasto dalej pełniłoby funkcję administracyjną, natomiast w tym przypadku gminy miejsko-wiejskiej. Miejscowość Tylicz jest natomiast przykładem miasta zdegradowanego, które nie tylko nie jest obecnie siedzibą gminy, ale również w gminie będącej obszarem badań istnieje inne miasto. Biorąc pod uwagę fakt, iż treść wniosku o nadanie miejscowości statusu miasta powinna zawierać informację o proponowanych zmianach dotyczących podziału administracyjnego, konieczne jest rozpatrzenie wpływu powstania miasta Tylicz na okoliczne miejscowości i gminę Krynica-Zdrój. Zadania, struktura gminy oraz wymagania stawiane przed gminami zostały określone w Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713.). Zgodnie z ustawą, wymagane jest aby nowopowstająca gmina (lub gmina po zmianie dotychczasowych granic) miała liczbę ludności przekraczającą liczbę mieszkańców najmniejszej gminy pod tym względem (Krynica Morska – 1286 osób), a także jej dochody podatkowe przypadające na 1 mieszkańca nie były niższe niż najniższe dochody na 1 mieszkańca w Polsce (Potok Górny – 406,67 zł/os).

Poniżej przedstawiono trzy możliwe scenariusze podziału gminy spośród, których wszystkie spełniają wymóg dotyczący liczby ludności, natomiast ze względu na ograniczone dane nie można potwierdzić, iż wymagania związane z dochodami podatkowymi zostaną spełnione, a co najwyżej na podstawie danych częściowych pozyskanych z Urzędu Miejskiego w Krynicy-Zdroju, można uznać ich spełnienie za co najmniej bardzo prawdopodobne.

Pierwszy rozpatrywany scenariusz dotyczy powstania gminy miejskiej Tylicz, czyli odłączenia się miejscowości od gminy Krynica-Zdrój i funkcjonowania w sposób niezależny od innych miejscowości. Skutkiem takiego zabiegu byłoby przerwanie ciągłości i spójności przestrzennej pomiędzy miejscowością Muszynka a gminą Krynica-Zdrój, co niewątpliwie byłoby problematyczne. W takim wypadku można by zastanowić się nad przyłączeniem miejscowości do miasta Tylicz, co byłoby w pewnym sensie logiczne, biorąc pod uwagę niepodważalne powiązania zarówno przestrzenne, jak i funkcjonalne pomiędzy miejscowościami. Należy jednak zadać sobie pytanie o zasadność takiego zabiegu ponieważ jego wynikiem byłoby rozszerzenie granic miejscowości starającej się o status miasta o tereny o typowo wiejskiej charakterystyce, które zdecydowanie wpływałyby negatywnie na postrzeganie Tylicza jako ośrodka miejskiego. W tym wypadku poza zmianami związanymi ze statusem miasta, w miejscowości zaszyłyby również zmiany wynikające z bycia jednostką samorządu terytorialnego. W związku z powyższym gmina Tylicz miałaby określone obowiązki, ale również zyskałaby samodzielność w decydowaniu o swoim budżecie, wydatkach, aktach planowania przestrzennego i innych. Budżet gminy byłby oczywiście znacząco mniejszy niż budżet gminy Krynica-Zdrój, natomiast w przypadku odpowiedzialnego gospodarowania i umiejętnego pozyskiwania funduszy zewnętrznych, fakt inwestowania środków wyłącznie w granicach miejscowości byłby niewątpliwym atutem.

Ciekawszą i bardziej logiczną propozycją wydaje się odłączenie miejscowości Tylicz i pozostałych wsi gminy Krynica-Zdrój i utworzenie gminy miejsko-wiejskiej Tylicz i gminy miejskiej Krynica-Zdrój (Ryc. 1). Zasadność takiego zabiegu wynika z faktu, iż gmina wiejska Tylicz o takich granicach istniała już w przeszłości, natomiast pomimo protestów lokalnej ludności jej siedziba została przeniesiona do Krynicy. Co więcej, miasto Krynica-Zdrój ze względu na swój poziom rozwoju funkcjonowałoby lepiej jako samodzielna jednostka niż miasto Tylicz. W takim wypadku znaczące byłoby zdanie mieszkańców poszczególnych sołectw, ale biorąc pod uwagę fakt, iż w 2000 r. domagali się oni dokładnie takiego podziału gminy (co potwierdziły konsultacje społeczne), można by oczekiwać poparcia przez nich inicjatywy (Cisek, 2012). Istnieje możliwość zmodyfikowanie granic np. przez uwzględnienie wyłącznie takich sołectw jak Muszynka i Mochnaczką Niżną. Taka gmina miałaby oczywiście zdecydowanie mniejsze znaczenie w regionie, natomiast jest to w dalszym ciągu kwestia otwarta. Tak jak w poprzedni przykładzie, zmiany w funkcjonowaniu miejscowości dotyczyłyby aspektów związanych ze statusem miasta i statusem siedziby gminy. Różnica polegałaby przede wszystkim na posiadaniu większego budżetu, ale także na konieczności ponoszenia większych wydatków.

Ryc. 1 Gmina miejsko-wiejska Tylicz

Źródło: P. Olszyński (2021)

Trzeci scenariusz różni się od pozostałych, ponieważ nie zakłada on podziału istniejącej gminy. Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia, stosowania i udostępniania krajowego rejestru urzędowego podziału terytorialnego kraju oraz związanych z tym obowiązków organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. 1998 nr 157 poz. 1031 z późn. zm.), na terenie gminy miejsko-wiejskiej jedynie jedna miejscowość może posiadać status miasta. Taki stan rzeczy znajduje również potwierdzenie w praktyce, ponieważ w Polsce nie można znaleźć gminy, w której funkcjonowałyby 2 lub więcej miast. Analizując to zagadnienie czysto teoretycznie, można jednak zauważyć, że wspomniane rozporządzenie nie jest oparte o ustawę o samorządzie gminnym tylko o Ustawę z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (t.j. Dz.U. 2020 poz. 443), która nie powinna mieć wpływu na organizację jednostek samorządu terytorialnego. Natomiast ustawa o samorządzie gminnym nie tylko nie wprowadza żadnego podziału gmin (jedynie rozróżnia różne ich organy), ale również nie wskazuje ograniczenia w stosunku liczby miast funkcjonujących w gminie. Dodatkowo, w ustawie znajduje się przepis o treści „Gmina może tworzyć jednostki pomocnicze: sołectwa oraz dzielnice, osiedla i inne. Jednostką pomocniczą może być również położone na terenie gminy miasto”. W związku z powyższym, rozważanie na temat braku konieczności podziału gminy może wydawać się zasadne lub przynajmniej ciekawe. Podobne przekonania podzielają mieszkańcy wsi Sułów (gmina Milicz), którzy planują złożyć wniosek ze wskazaniem funkcjonowania miasta Sułów nie jako odrębna jednostka, ale jako jednostka pomocnicza gminy Milicz. Pozytywne rozpatrzenie takiego wniosku byłoby przełomowe dla wielu miejscowości, które wykluczają odzyskanie praw miejskich właśnie ze względu na brak funkcji administracyjnej i mogłoby potwierdzić powyższe rozważanie. W tym wypadku trudniej zdefiniować ewentualne korzyści i straty spowodowane zmianą statusu, ponieważ byłaby to sytuacja wyjątkowa i nie jest obecnie uregulowana. Można by założyć, że miejscowość zyskałaby korzyści wynikające ze statusu miasta, natomiast ewentualne zmiany w funkcjonowaniu miejscowości zależałyby od statutu jednostki pomocniczej ustalanego przez Radę Gminy, którego zapisów nie można przewidzieć. Miejscowość utraciłaby prawdopodobnie środki z funduszu sołectwa, z których pewna część jest zwracana gminie z budżetu państwa, co jest oczywiście wadą, natomiast wielkość tych środków nie pozwala uznać ich za czynnik decydujący. Powstanie pierwszej gminy z 2 miastami mogłoby być impulsem o charakterze marketingowym, który zwróciłby uwagę większej ilości osób na miejscowość, co również nie jest bez znaczenia, ponieważ Tylicz jako miejscowość turystyczna czerpie korzyści z odpowiedniej promocji i rozgłosu. Co więcej, istnieje możliwość, że w takich okolicznościach władze gminy przeznaczałyby większe środki zarówno na rozwój jak i promocję Tylicza, po to by jak najlepiej go wyeksponować.

Zmiany związane z odzyskaniem praw miejskich

Odzyskanie praw miejskich niesie za sobą szereg zmian, które mogą różnić się w zależności od specyfiki miasta restytuowanego. W przypadku miejscowości Tylicz są one nierozzerwalnie połączone z korzyściami wynikającymi z byciem siedzibą gminy. Bardzo istotną zmianą byłaby możliwość sporządzania miejscowych planów

zagospodarowania przestrzennego i tworzenia strategii rozwoju gminy. Dokumenty te pozwoliłyby jasno określić w jaki sposób powinna rozwijać się miejscowość zarówno pod względem funkcjonalnym, jak i przestrzennym. Obecnie postępujący rozwój zabudowy w miejscowości mógłby zostać odpowiednio ukierunkowany przez nałożenie ograniczeń dotyczących miejsca rozbudowy (niezabudowywanie stoków), maksymalnej wysokości budynków, wskaźnika powierzchni biologicznie czynnej i innych. Dzięki temu zmniejszyłoby się ryzyko degradacji środowiska naturalnego miejscowości na skutek rosnącej antropopresji. Kolejnym atutem byłaby możliwość nawiązywania współpracy z innymi miastami na zasadzie miast partnerskich lub dołączenie do sieci miast o nazwie Cittaslow. W obu przypadkach miejscowość mogłaby korzystać z doświadczenia innych ośrodków miejskich w wielu różnorodnych dziedzinach, co mogłoby wiązać się zarówno z bezpośrednimi korzyściami finansowymi, jak i wymianą doświadczeń. O ile ewentualne zyski z współpracy z miastami partnerskimi są trudne do oszacowania, ponieważ niewiadomo jakich aspektów będzie dotyczyła współpraca, o tyle członkostwo w sieci miast Cittaslow jest zdecydowanie bardziej wymierne. Sieć zrzesza miasta z różnych krajów, które zdecydowały się realizować określoną strategię rozwoju opartą o lokalną kulturę, tradycję i zasoby (Kwiatkiewicz-Sołtys, Mainet, 2015). Sam fakt funkcjonowania w sieci o znanej i rozpoznawalnej marce byłby wyróżnieniem dla miejscowości i mógłby przyciągnąć kolejnych inwestorów i turystów. Dodatkowo, miejscowość zyskałaby dostęp do gotowej strategii rozwoju realizowanej przez miasta Cittaslow, popartej różnorodnymi doświadczeniami innych miast, które już od pewnego czasu ją realizują (Gruszecka-Tieślak, 2013). Należy również wspomnieć, że znacznie ułatwiłoby to stworzenie dokumentu jakim jest „Strategia Rozwoju Gminy Tylicz”, która jednocześnie umożliwiłaby skuteczne pozyskiwanie funduszy unijnych.

Oprócz korzyści wynikających bezpośrednio z nadania statusu miasta, jak i opisywanych powyżej zmian, które staną się „dostępne” dopiero w przypadku restytucji praw miejskich, należy również wyraźnie zaznaczyć istnienie niekorzyści i zagrożeń. Odzyskanie praw miejskich będzie niewątpliwie wiązać się ze znacznymi kosztami. Oprócz wydatków związanych z zwiększeniem szans miejscowości na restytucję praw miejskich (np. uzupełnienie chodników) konieczne będzie również uwzględnienie wydatków związanych z budową urzędu miasta. Koszty te będą różne w zależności od tego czy na ten cel zostanie zaadaptowany jeden z istniejących budynków (np. Wiejski Dom Kultury), czy zostanie wybudowany zupełnie nowy obiekt na jednym z gruntów należących do zasobów gminy. Na terenie miejscowości przestanie również obowiązywać zwolnienie z podatku dochodowego od agroturystyki wynikające z Ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych. (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1426), co może być istotne dla wielu mieszkańców, którzy aktualnie czerpią z tego tytułu mniejsze bądź większe korzyści. Należy także zwrócić uwagę, iż o ile Tylicz może zyskać na utworzeniu gminy Tylicz, o tyle trudno przewidzieć czy zyskają również inne sołectwa, czy jednak będzie to dla nich sytuacja niekorzystna ze względu na zmniejszenie budżetu gminy i skierowanie dużej jego części na rozwój miasta Tylicz. W późniejszych latach może to prowadzić do konfliktów pomiędzy mieszkańcami Tylicza a mieszkańcami pozostałych sołectw. Konflikty społeczne mogą również wynikać z różnicy zdań pomiędzy zwolennikami odzyskania praw miejskich a ich przeciwnikami. Osoby korzystające wcześniej ze

zwolnienia z podatku dochodowego mogą np. po jego utracie obwiniać pozostałych mieszkańców o poniesione straty.

Podsumowanie

Analiza wszystkich ogólnodostępnych materiałów dotyczących miejscowości Tylicz, aktów prawnych, literatury przedmiotu i opinii mieszkańców, pozwala stwierdzić, iż możliwość restytucji praw miejskich jest znacznie utrudniona, natomiast w przeszłości teoretycznie możliwa. Cechy przestrzenno-urbanistyczne, społeczne, demograficzne i funkcjonalne Tylicza można uznać za „miejskie”, co jest związane z miejską historią miejscowości, natomiast nie można przeoczyć istotnych przeciwwskazań, jakimi są brak poparcia miejscowej ludności dla inicjatywy oraz brak funkcji administracyjnej. Nie zmienia to faktu, iż w przypadku restytucji praw miejskich, miejscowość mogła by wiele zyskać, z czego mowa tu o nowych możliwościach, które należy jeszcze w umiejętny sposób wykorzystać by osiągnąć korzyści. Zaleca się podjęcie opisanych w artykule działań przez lokalną społeczność, a w przypadku niepowodzenia prowadzenie dalszych, pogłębionych badań na temat procesu restytucji miast, a także miejscowości Tylicz. Z całym procesem związane są także pewne niekorzyści i ryzyko, przez co nie należy traktować go jako uniwersalnego narzędzia rozwojowego, które w przypadku każdej miejscowości będzie stanowiło jej bodziec rozwojowy. Można stwierdzić, że odzyskanie praw miejskich może wpłynąć na miejscowość pozytywnie, negatywnie lub nie wpłynąć wcale.

Bibliografia

- Augustyn-Lendzion, E. 2010. Średniowieczne miasta Pomorza Zachodniego-kształtowanie się autonomii mieszczaństwa. *Przestrzeń i Forma*, 14, 321–328.
- Cisek, J. (2012). *650 lat Tylicza, dawnego Miastka*. Tylicz: Jas-Pol Poligrafia, 1–356.
- Dawidejt-Drobek, E. & Drobek, W. (2015). Kulturowe aspekty restytucji praw miejskich w Polsce. W: Krzysztofik, R., & Dymitrow, M. (red.), *Degraded and restituted towns in Poland: Origins, development, problems/Miasta zdegradowane i restytuowane w Polsce. Geneza, rozwój, problemy*. Gothenburg: University of Gothenburg, School of Business, Economics and Laws, 39–56.
- Dymitrow, M. (2015). Pojęcie miejskości w świetle reformy gminnej w Polsce międzywojennej. W: Krzysztofik, R., & Dymitrow, M. (red.), *Degraded and restituted towns in Poland: Origins, development, problems/Miasta zdegradowane i restytuowane w Polsce. Geneza, rozwój, problemy*. Gothenburg: University of Gothenburg, School of Business, Economics and Laws, 75–79.
- Dziwowski, K. (1956). Geografia osadnictwa i zaludnienia. Dorobek, podstawy teoretyczne i problemy badawcze. *Przegląd Geograficzny*, 28(4), 721–764.
- Gruszecka-Tieśluk, A. (2013). Sieć Cittaslow – strategią rozwoju małych miast w Polsce? *Studia Ekonomiczne*, 144, 383–393.
- Kiryk, F. (1992). Tylicz. Ze studiów nad miastami i miasteczkami w rejonie osadnictwa łemkowskiego w okresie przedrozbiorowym. W: Czajkowski, J. (red.), *Łemkowie w historii i kulturze Karpat, cz. 1*. Rzeszów, 183–198.

- Konecka-Szydłowska, B. (2012). Szanse i zagrożenia rozwoju nowo utworzonych małych miast. *Studia miejskie*, 7, 123–134.
- Konecka-Szydłowska, B. (2015). Społeczno-gospodarcze uwarunkowania rozwoju miast restytuowanych. W: Krzysztofik, R., & Dymitrow, M. (red.), *Degraded and restituted towns in Poland: Origins, development, problems/Miasta zdegradowane i restytuowane w Polsce. Geneza, rozwój, problemy*. Gothenburg: University of Gothenburg, School of Business, Economics and Laws, 119–135.
- Krzysztofik, R. (2007). *Lokacje miejskie na obszarze Polski: dokumentacja geograficzno-histeryczna*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 7–10.
- Krzysztofik, R., Dymitrow, M. (2015). Miasta zdegradowane i restytuowane. Istota problemu i zakres badań. W: Krzysztofik, R., & Dymitrow, M. (red.), *Degraded and restituted towns in Poland: Origins, development, problems/Miasta zdegradowane i restytuowane w Polsce. Geneza, rozwój, problemy*. Gothenburg: University of Gothenburg, School of Business, Economics and Laws, 6–27.
- Kwiatek-Sołtys A. (2002). *Miejsce byłych miast w sieci osadniczej południowej Polski, Czynniki i bariery regionalnej współpracy transgranicznej – bilans dokonań*. 50. Rzeszów: Zjazd PTG, Uniwersytet Rzeszowski, 425–432.
- Kwiatek-Sołtys A., Mainet H. (2015). Cittaslow, a qualitative approach to small towns' local development. W: M. Soja, A. Zborowski (red.), *Miasto w badaniach geografów, t. 2*. Kraków: UJ, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, 123–135.
- Olszyński P. (2021). *Odzyskanie praw miejskich jako bodziec rozwoju miast na przykładzie potencjalnej restytucji praw miejskich Tylicza*. Praca inżynierska. Kraków: Instytut Geografii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.
- Szmytkie, R. (2015). Miasta zdegradowane w Polsce jako potencjalne nowe miasta. W: Krzysztofik, R., & Dymitrow, M. (red.), *Degraded and restituted towns in Poland: Origins, development, problems/Miasta zdegradowane i restytuowane w Polsce. Geneza, rozwój, problemy*. Gothenburg: University of Gothenburg, School of Business, Economics and Laws, 299–311.
- Szmytkie, R., Krzysztofik, R. (2011). Idea miejskości w Polsce. W: B. Namyślak (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych. T. 2. Zmiany funkcjonalno-przestrzenne miast i obszarów wiejskich*. Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, 20. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 25–40.
- Szymańska, D. (2013). *Geografia osadnictwa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 166–378.
- Śleszyński, P., Wiedermann, K. (2020). Studium szacunku liczby i struktury pracujących oraz bazy ekonomicznej miast w Polsce. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 34(4), 184–205.

Akty prawne

- Gminny Program Rewitalizacji Krynicy-Zdroju na lata 2016–2023 (Załącznik do uchwały nr XXXIII/227/2017 Rady Miejskiej w Krynicy-Zdroju z dnia 6 marca 2017 r.)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia, stosowania i udostępniania krajowego rejestru urzędowego podziału terytorialnego kraju oraz związanych z tym obowiązków organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego. (Dz.U. 1998 nr 157 poz. 1031)

- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 sierpnia 2001 r. w sprawie trybu postępowania przy składaniu wniosków dotyczących tworzenia, łączenia, dzielenia, znoszenia i ustalania granic gmin, nadawania gminie lub miejscowości statusu miasta, ustalania i zmiany nazw gmin i siedzib ich władz oraz dokumentów wymaganych w tych sprawach (Dz.U. 2001, nr 86, poz. 943).
- Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 (Załącznik do uchwały nr 123 Rady Ministrów z dnia 15 października 2019 r.)
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krynica-Zdrój (Załącznik do uchwały nr IV/35/2019 Rady Miejskiej w Krynicy-Zdroju z dnia 23 stycznia 2019 r.)
- Ustawa o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych z dnia 29 sierpnia 2003 r. (tj. Dz. U. z 2019 r. poz. 1443.)
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 713.)
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych. (Dz.U. 1991 nr 80 poz. 350)
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (tj. Dz.U. 2017 poz. 1161)
- Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej. (Dz.U. 1995 nr 88 poz. 439)

Źródła internetowe

- <http://www.atrakcjekrynicy.pl> [dostęp: 10.12.2020]
- <https://bdl.stat.gov.pl> [dostęp: 17.11.2020]
- <https://dmi24.pl/sulow-bedzie-miastem> [dostęp: 20.11.2020]
- <http://www.gugik.gov.pl/pzgik/inne-dane-udostepniane-bezplatnie> [dostęp: 18.11.2020]
- <http://www.odkrytylicz.pl/> [dostęp: 10.11.2020]

Notka biograficzna o autorze: Patrik Olszyński, inż., absolwent studiów pierwszego stopnia na kierunku gospodarka przestrzenna na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie. Obecnie student Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie na kierunku gospodarka przestrzenna, specjalność geoinformacja. Do jego zainteresowań należą miasta zdegradowane, geoinformacja i zieleń miejska.

Biographical note of author: Patrik Olszyński, BEng., Graduate of first-cycle studies in the field of spatial management at the Pedagogical University in Krakow. Currently a student spatial management at the University of Agriculture in Krakow (specialty geoinformation). His interests include degraded towns, geoinformation and urban greenery.

ORCID: 0000-0001-7546-3657

e-mail: patrik.olszynski97@gmail.com